

ikon

>> Tro i dialog

Udveksling
imellem østlig og
vestlig tradition
fører til Nybrud

Dobbeltinterview
med Anders Laugesen
og Niels Viggo Hansen

”

**Man bliver en bedre buddhist
af at være kristen og omvendt**

Niels Viggo Hansen

Reportage: Spiritualitet i øst og vest // Refleksion over Panikkars The intra-religious Dialogue // **Mini-tema: Skriftsyn - Hvordan læser du dit helligskrift?** En jøde, en muslim og en buddhist deler deres udlægning af den hellige tekst // Hvordan tolker vi Bibelen? Læs om de fire fortolkningsnøgler i "Sjælens trappe" og "Firfoldig helhed" **Læs også:** Anmeldelser af "Stå fast" og "Stille nat over Amazonas"

Magasinet IKON Magasinet IKON udgives af IKON, som i 2013 fusionerede med Danmission og nu fungerer som en styregruppe under Danmission. Magasinet henvender sig til alle, der ønsker at forholde sig til den religiøse mangfoldighed. Formålet er gennem saglig og engageret formidling at inspirere til dialog, give dybere indsigt og øge forståelsen mellem kirken og tidens religiøse strømninger.

Abonnement: IKON udkommer normalt i marts, juni, september og december. Årsabonnement 220,- kr. (inkl moms). Løssalg 55,- kr. Abonnement kan bestilles på nedennævnte adresse eller ved indbetaling af beløbet på giro 6 61 61 51 med angivelse af afsenderadresse samt formålet med indbetalingen.

Redaktion:

Eva Bernhagen, ansv. red., bernhageneva@hotmail.com,
Lars Buch Viftrup, larsviftrup@yahoo.dk,
Lene Skovmark, lene.skovmark@mail.dk,
Malene Fenger-Grøndahl, malene@fenger-grondahl.dk,
Martin Herbst, mthe@km.dk,
Sidsel Hornemann, sidsel_hornemann@hotmail.com.

Layout: Jeanette Westh, jeanettewesth@gmail.com.

Tryk: Fjerritslev Tryk, Østergade 35,
9690 Fjerritslev, tlf.nr. 98 21 24 31.

Oplag: 1000.

Indlæg og artikler sendes til Redaktionen, IKON, Nørreallé 29, 8000 Århus C, e-mail: ikon@ikon-danmark.dk. Læserbreve/debat-indlæg modtages gerne, dog forbeholder redaktionen sig ret til at udelade eller forkorte efter eget skøn.

Signerede artikler er ikke nødvendigvis udtryk for IKONs holdninger.

Annoncer: 4 kr. pr. mm. - 1/4 side 800 kr. - 1/2 side 1400 kr. - 1/1 side 2500,- (alle priser ekskl. moms).

IKON: Nørreallé 29, 8000 Århus C, tlf.: 30200280. SE-nr. 1663 9397.

E-mail: ikon@ikon-danmark.dk.
Formand: Louise Buch Viftrup, louiseviftrup@gmail.com.

Hjemmeside: www.ikon-danmark.dk.

Her kan man også melde sig ind i foreningen IKON, hvor årskontingentet er 200,- kr. (dog 100,- kr. for studerende og pensionister). Husstandsmedlemskab 300,- kr.

Det er tilladt at citere fra IKON i henhold til Medieansvarsloven med tydelig kildeangivelse. Ved eftertryk af artikler må der aftales med redaktionen eller forfatteren.

Copyright © IKON-Danmark 2015.

ISSN 2246-4042.

DANMISSION
IKON

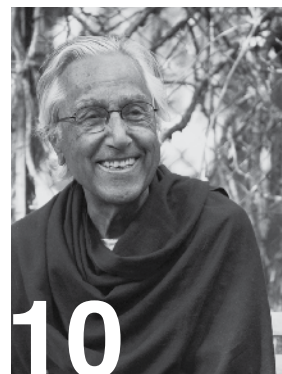
På forsiden

At øst og vest mødes og befrugter hinanden, er ikke nyt for radiovært Anders Laugesen (th) og filosof Niels Viggo Hansen (tv). De to arrangerer seminarer og retræter under navnet Nybrud. IKON bringer i dette nummer et interview med dem samt en reportage fra et af deres seminarer.

FOTO: Flemming Jeppesen.

Indhold

Interview: Nybrud – en ny slags møde // 4

Reportage fra seminar afholdt af Nybrud // 8

Refleksion: Det handler ikke om at blive enige // 10

Hvordan læser du dit Helligskrift? // 13-17

Bent Lexner: *Torahen kan ikke forstås uden Talmud* // 14

Saliha Marie Fetteh: *Koranen legitimerer min religiøse identitet* // 15

Niels Viggo Hansen: *Praksis har forrang for tekst* // 16

Sjælens trappe af Lene Højholt // 18

Firfoldig helhed af Martin Herbst // 21

Bog anmeldelse: Tag nej-hatten på! s// 24

Bog anmeldelse: Bor Jomfru Maria blandt shamaner i Peru? // 26

Bagsiden: Hvem sover i båden? // 28

Når teksten læser mig

AF EVA BERNHAGEN
Redaktør

En af artiklerne i dette magasin bød på en genlæsning af den indiske religionsteolog og præst Raimon Panikkar (1918-2010). Det var et glædeligt møde med en gammel bekendt. Panikkar var dybt inspireret af de østlige religioner og mystikken, og hans teologi bærer præg af Advaita Vedanta læren om non-dualisme. Han er svær at få hold på og forstå, og jeg vil da slet ikke hævde, at jeg forstår Panikkar. Men jeg synes, der er noget meget tiltalende over hans projekt om at se religionerne i forlængelse af hinanden, som landskaber vi rejser igennem.

Som forsker har Panikkar læst buddhismens og hinduismens helligskrifter grundigt. Det har været hans mål at systematisere religionernes teologier med henblik på at sammenligne dem. Men undervejs i processen begyndte han også at tilegne sig de religiøse tekster. Han fik en praksis og en spirituel brug, der løftede teksterne ud af deres historiske rammer. Han læste dem på en åndsinspireret måde, og han søgte vejledning i dem.

Jeg tror de fleste af os på et tidspunkt har oplevet at læse vers eller passager i vores helligskrift, som ikke gav mening for os. Måske var det en direkte modsigelse af skriftens overordnede budskab. Man kan læse det igen og igen, uden at det af den grund bliver mere forståeligt. Men lige pludselig falder meningen ind i en, og tekstens budskab er blotlagt. Det, der

tidligere var mørkt og dunkelt, står nu klart og fuldt af mening. Hvad er bevægelsen? Er det mig, som læser teksten, eller læser teksten sig ind i mig? Hvad er det, som muliggør en forståelse? Kan jeg fordybe mig i andre helligskrifter og finde vejledning der? Og hvad er forholdet mellem tekst og praksis? (Se mini-artiklerne i "hvordan læser du dit helligskrift?")

Åndsinspireret læsning har man bedrevet til alle tider og indenfor alle religiøse traditioner. Tidligere anså man det usynlige for mere virkeligt og sandt end det synlige, for Gud selv er jo usynlig eller transcendent, om man vil. Gud kan kommunikere sin vejledning til os på mange forskellige planer, både på det konkrete, men også på det åndelige, sjælelige plan. Lene Højholt og Martin Herbst skriver om den fireleddede tydning eller firfoldige læsning af Bibelen. Grunden til, at vi har valgt at bringe to artikler om det kristne skriftsyn, skyldes artiklernes forskellige indfaldsvinkler og eksempelrigdom. Den fireleddede tydning af Bibelen er vigtig at understrege i en tid med radikaliserende og tilbagevendende til en bogstavelig fortolkning af den hellige skrift. For er den bogstavelige tolkning den eneste rigtige, som nogle synes at mene? Opstår fundamentalisme pga. en læsning, der kun har plads til ét forståelseslag og dømmer alle andre ude? Hvis en teksts mening er det konkrete, ophæver det så ikke dens betydning på det åndelige plan?

En firfoldig læsning var ikke noget problem for fortidens mennesker, men for os, der er drevet af vores evne til at tænke logisk og konkret, sker der et sammenbrud. Vi formår ikke længere at holde det konkrete sammen med det åndelige, bindeleddet bliver for tyndt. Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen foreslår et alternativ i Nybrud, hvor hjerte og intellekt følges ad, og spiritualiteten bliver en bevidst del af det almindelige liv. (Se magasinets første artikel om Nybrud – en ny slags møde)

Hos Niels Viggo Hansen finder den åndelige og bogstavelige læsning sted samtidig, når han "gør" den på meditationspuden. Også jeg "gør" en åndelig og bogstavelig læsning, hver gang jeg går til gudstjeneste. Men modnes mine trosforestillinger? Når jeg den spirituelle dybde, der spørger efter mening?

Jeg tror det er i mødet det største potentiale ligger. Det religiøse møde kan være med til at skærpe vores sans for tekstens sjælelige indhold og kompleksitet. Det kan sågar modne vores trosforestillinger, sådan at vi tør stå i den sårbarhed, det medfører at gå i dialog. Mon det var, hvad Panikkar mente, da han talte om en intra-religiøs dialog, der er interesseret i, hvordan vi lever vores liv med hinanden?

God sommer og god læselyst!

Nybrud

- en ny slags møde

Interview: Gennem 30 års venskab har Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen udforsket, hvordan kristendom og buddhisme udfordrer og beriger hinanden i en dansk kontekst, og hvordan de to traditioner kan bidrage til at løse menneskelige og globale problemer. Under navnet Nybrud har de oprettet et forum 'Spiritualitet Øst og Vest', hvor de udbyder seminarer og træter med refleksion og åndelig praksis. IKON mødte dem til en samtale om Nybrud og baggrunden for det.

AF LENE SKOVMARK,
Åndelig vejleder og præst

Det fælles udgangspunkt for Anders Laugesen og Niels Viggo er en erkendelse af, at der i samfundet er brug for spiritualitet og sammenhæng – ikke mindst i en tid, hvor mange har frigjort sig fra de klassiske traditioner, og hvor disse traditioner samtidig befinder sig i en ny kontekst, bl.a. på grund af globalisering og sekularisering. En af deres pointer er, at man ikke bare ukritisk kan overtage en religion, men må finde tilbage til det, de kalder det ærlige udgangspunkt. Med det mener de bl.a., at fordi sandheden altid er større end det, vi har erkendt eller erfaret, må vi fortsat lade os anfægte og inspirere af andre traditioner og opfattelser.

Men denne inspiration skal ikke

blot finde sted i form af intellektuelle samtaler om tro og værdier. Ifølge de to venner er der brug for en anden og mere omfattende form for dialog, der udspringer af en kontemplativ dybde og et ønske om at gøre noget sammen. Deres nye initiativ Nybrud er et forsøg på at realisere en sådan form for dialog.

Formes i mødet med andre

Niels Viggo Hansen påpeger, at der er en stigende bevidsthed om spiritualitet i vores tid: "Mange siger, at de er spirituelle og ikke religiøse. De tager, hvad de kan bruge, og stykker deres livssyn sammen ud fra forskellige kurser, traditioner og grupper for at finde en spirituel klangbund og rigdom i livet."

Anders Laugesen tilføjer, at mange nok har en hovedidentitet som New Age-inspireret, buddhist eller kristen, men samtidig lader man sin overbevisning forme i mødet med andre. "I den proces er det vigtigt, at man sætter sig ud over emotionelle problemstillinger om, hvem der har ret, for de kan blokere for forståelse mellem forskellige traditioner. Men samtidig skal man ikke overse forskellene. Det er den form for moden samtale, vi gerne vil frem til."

For Niels Viggo Hansen er det vigtigt, at man tager den spirituelle dybde i traditionerne alvorligt, selv hvis man ikke nødvendigvis kan skrive under på alle de oprindelige religiøse udtryk. Han nævner mindfulness som et godt eksempel på en form for

"Det er vigtigt, at man tager den spirituelle dybde i traditionerne alvorligt, selv hvis man ikke nødvendigvis kan skrive under på alle de oprindelige religiøse udtryk. Spiritualitet udspringer af en spørgen efter mening," mener Niels Viggo Hansen. Her i dialog med Anders Laugesen. FOTO: Lene Skovmark

spiritualitet, som eksisterer på helt nye præmisser.

Tilbage til sin egen tradition

Anders Laugesen anser sig selv for at være en klassisk kristen, inspireret af ortodoks kristendom: "Den apofatiske forståelse af, at Gud altid er større, er grundlaget for al teologisk tænkning. Derfor må man lytte til andre og lade sig inspirere af mødet med andre forklaringsmodeller. I mødet med nye religiøse former må man gå tilbage i sin egen tradition og opdage, at der er noget, man måske har overset - eller at der er noget nyt at tilføje."

Niels Viggo Hansen er praktiserende buddhist "så meget, som man nu kan være det her i Danmark," som han siger. "Jeg har 'taget tilflugten,

som jeg synes, er et smukt og festligt ritual, og jeg vil sige, at jeg er ret seriøs med en daglig praksis, som er hentet fra buddhismen. Men ellers er det til forhandling, hvad buddhismen kan betyde for en moderne vesterlænding. Det vigtigste er at tage sig selv og sin spiritualitet alvorligt."

Kristendommens mange gudsbilleder

Niels Viggo Hansen kalder sig både buddhist og kristen og mener, at man bliver en bedre buddhist af at være kristen og omvendt. Han anerkender desuden, at han som dansker er født ind i en kristen kontekst, som har påvirket ham dybt: "Jeg er i den grad kulturkristen. Kristendommen er meget mere det hav, jeg svømmer

i, end buddhismen er, og der er meget kristendom, som jeg ikke vil eller kan ryste af mig." Desuden finder han overvejelserne om gudsbegrebet og de forskellige artikuleringer heraf i kristendommen yderst interessante. Til gengæld er han personligt ikke så meget på bølgelængde med den form for gudstro, der udtrykker en form for dualisme mellem den skabende magt og det skabte, og krystalliserer sig i ideer om almagt og alvidenhed. "Det opfatter jeg som et billede på noget stivnet autoritært, som jeg tror, ikke har meget med sagens kerne at gøre," siger han.

Men Niels Viggo understreger, at kristendommen rummer andre gudsopfattelser, som taler mere til ham, og som efter hans mening har bidraget

I mødet med nye religiøse former må man gå tilbage i sin egen tradition og opdage, at der er noget, man måske har overset - eller at der er noget nyt at tilføje.

positivt til civilisationen: ”Kristendommen rummer også billeder af det guddommelige som en subjektivitet som noget, man kan være i dialog med – og som noget, der vokser nedefra og har med kærlighed og ydmyghed at gøre. Kristendommens største bidrag til civilisationen er måske, at vi er i stand til se historiens gru i øjnene - i lyset af den oprindelige kristne fortælling om verdens skabelse, undergang og genoprettelse. Der er noget, der ikke bare kan bringes i orden, men kræver tillid til, at der er noget guddommeligt, der er dybere end kaos og kan rumme det.”

Traditionel værktøjskasse slår ikke til

I forhold til menneskesynet har Anders Laugesen erfaret, at den traditionelle kristne begrebsmæssige værktøjskasse ikke slår til. Han oplever, at han ofte må læne sig op ad den østlige antropologi, som han anser for langt mere detaljeret og nuanceret end den, han har mødt i kristendommen: ”Den østlige antropologi rummer nogle vigtige redskaber til træning af og fordybelse i sindet, som åbner for dybden i Bibelens budskaber. Der er megen visdom hos ørkenfædrene, men det skal støves af. Der er en dualistisk forståelse, der virker blokerende i forhold til at gå ind i en forvandlingsproces, som for eksempel når problemer med

seksualitet projiceres ud i kampe med dæmoner. Gennem kirkens historie har seksualiteten aldrig rigtig fået lov til at leve, men der er Østen med til at give os sprog og redskaber til at håndtere det på en forvandlende måde,” siger han.

Niels Viggo Hansen er enig: ”Ja, hvis man ikke formår at skabe en transformation, ender man med at have fortrængt noget uden at have overvundet det. Du overvinder det først, når du går ind i det, tager det på dig og er vågen i det,” siger han – og bruger her et begreb, ’vågen’, som netop er hentet fra den østlige tradition, og som det er svært at finde et rammende dansk ord for; nogle kalder det også at være ’opmærksom’.

Sund spiritualitet forpligter

Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen er enige om, at det er vigtigt at beskæftige sig med en sund spiritualitet, der forpligter til at tage vare på samfundsmæssige og globale problemer. Deres dybeste motivation for at arbejde med dialog og udveksling mellem forskellige spirituelle traditioner er at være med til at facilitere det, de kalder ’kontemplative processer’ – processer, hvor deltagerne sammen reflekterer over og går i dialog om væsentlige temaer og udfordringer i et meditativt rum. Der er altså en verden til forskel på denne form for dialog og så på

den diskussion, der foregår, når mennesker fra forskellige religiøse traditioner diskuterer, hvem der har ret, og hvem der kan siges at have størst andel i sandheden.

Når de to venner og dialogpartnere bruger så meget energi på at skabe rammer for en mere konstruktiv dialog, skyldes det ikke mindst, at de ser et påtrængende behov for at finde løsninger på nogle af de globale udfordringer, som tegner sig – både økonomisk, klimamæssigt og socialt. Om det siger Anders Laugesen: ”Jeg tror, at vi globalt set går mod et alvorligt sammenbrud, hvad angår økologi, økonomi og de sociale strukturer, ja, hele den måde vi er sammen på. Det kræver nye måder at tænke på. Vi ønsker at anvise nogle veje til et kontemplativt medspil i det paradigmeskifte, der må ske i samfundet. Vi har ikke hele løsningen, men vi har et bidrag i den proces.

Niels Viggo Hansen supplerer: ”Vi vil være med til at gøre opmærksom på, at der er brug for andre værdier end de økonomiske. Spiritualiteten må blive en langt mere bevidst del af vores almindelige liv. Den må blive en del af det kompas, som vi almindelige mennesker indretter vores liv efter. Så det ikke kun drejer sig om forbrug, men om fordybelse, kreativitet og bæredygtighed.”

Folkene bag Nybrud

Anders Laugesen er programmedarbejder ved Danmarks Radio (vært på P1-programmet "Mennesker og Tro") og igennem mange år aktiv i en lang række dialogfora om kristendom og spiritualitet, både i kirkeligt regi og andetsteds.

Niels Viggo Hansen, filosof og fysiker, leder af Center for Forskning i Eksistens og Samfund ved Københavns Universitet, hvor der bl.a. forskes i mindfulness, og i eksistentielle dimensioner af sundhed og sygdom. Niels Viggo kalder sig både buddhist og kristen og er mangeårig lærer i meditation samt initiativtager til et projekt, som forbinder meditation, kropslig bevægelse og filosofisk udforskning.

Helligåndens forvandlende kraft

Niels Viggo Hansen tilføjer, at hengivelse efter hans mening er helt centralt for at udvikle en spirituel bevidsthed: "At overgive sig selv og sine egne begrænsninger til en vågenhed – eller opmærksomhed – et hensyn og et engagement, der rækker ud over en selv."

Anders Laugesen mener, at det i kristent perspektiv drejer sig om at åbne sig for Helligåndens virke, og at det er vigtigt at arbejde på større indre klarhed: "Jo færre skygger der er i sindet, jo klarere bliver perceptionen. Der, hvor hjertet bliver berørt af andres smerte og går i stykker, virker Helligånden. I dette 'heartbreaking point' opstår et dybt punkt i sindet med mulighed for handlen," siger han og tilføjer: "Hvis jeg ikke troede på Helligåndens forvandlende kraft, ville jeg være dybt bekymret for verden. Helligånden kan kun virke ved, at vi som redskaber rækker hænderne ud på forskellig vis. Ellers giver det her arbejde ikke nogen mening. Vi må have fokus på styrken i fællesskabet og de talenter, vi har hver især."

Niels Viggo Hansen er inspireret af sin samtale- og samarbejdspartners forståelse af Helligånden, som har karakter af fællesskab på en måde, som ikke findes i Østen, mener han: "Helligånden lever imellem os. Den ligger ikke bare som en ren umanifesteret bevidsthed i baggrunden."

Snorksovende kristne og filosofisk vækkelse

Ifølge Anders Laugesen ligger der således i kristendommen en idé om, at mennesker med Helligåndens virke og ved at bruge deres forskellige evner i fællesskab kan forandre verden. Men han ser ikke denne mulighed udfoldet i særlig høj grad; tværtimod savner han engagement blandt kristne: "Mange spirituelle mennesker og kristne kører på frihjul i forhold til de alvorlige problemer, der er i verden. Jeg bliver mere opmuntret af at møde mennesker som Niels Viggo og det alternative miljø end ved at færdes blandt kristne, som bare snorksover. Jeg synes, at de fleste kristne miljøer er blevet for borgerliggjorte. Der er desværre kun få, som er tilstrækkeligt nysgerrige og villige til at lade sig udfordre. Jeg ville ønske, at flere var interesserede i det kontemplative. Der mangler en form for uro, anfægtelse."

Niels Viggo Hansen mener, at den samme tendens findes i spirituelle, alternative og buddhistiske miljøer. Han ser dog flere vågne op fra, hvad han kalder 'det skråsikre harmonipostulat', en opvågning, som filosofien har hjulpet ham selv med at foretage: "For mig har filosofien været en hård skole, hvor mine overbevisninger er blevet udfordret. Jeg lod mig anfægte, så det blev en spirituel vej. Al virkelig filosofi er spirituel."

Potentiale for flere fællesskaber

Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen ser især blandt unge et stort potentiale for nye, levende spirituelle fællesskaber, der har en globaliseret verden som naturlig baggrund. De har kontakt med en del unge, der er spirituelt interesserede og som ofte ved mere om buddhismen end om kristendom og den vesterlandske kultur, og de forudser, at mange af disse unge på et tidspunkt vil begynde at undersøge deres egen baggrund og dér finde ressourcer til refleksion og handling.

Selv oplever Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen, at de har flere ideer, end de har tid og energi til at realisere. Men de arbejder videre med at gøre så mange som muligt af dem til virkelighed. For eksempel vil de gerne afholde langt flere seminarer med kontemplative gruppeprocesser i forhold til samfundsrelevante problemstillinger. Eller lave en uddannelse i kontemplativ dialog. "Potentialet i den kontemplative dialog og mødet mellem de to traditioner er langt større end det, vi kan facilitere og udvikle," er de enige om. Der er med andre ord plads til flere aktører og deltagere i det felt, folkene bag Nybrud opererer i.

Reportage: 25 deltagere med vidt forskellig baggrund mødtes i en weekend i marts til et af Nybruds seminarer for at meditere, bede og sammen reflektere under temaet ”Spiritualitet på vejen. Individuelt, i fællesskab, og i det globale”.

Spiritualitet i øst og vest

AF LENE SKOVMARK,
Åndelig vejleder og præst

Det var Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen, folkene bag Nybrud, der havde inviteret, og vi var 25 mennesker med meget forskellig baggrund, der havde takket ja. Fælles for os var nysgerrighed efter at udforske buddhistisk og kristen spiritualitet.

Vi var sat stævne i det tibetansk buddhistiske center Gomdê, midt ude i det smukke, bakkede landskab på Helgenæs. Dagen begyndte i templet med en times buddhistisk meditation, som sluttede med at udtrykke en intention om, at det gode og den opmærksomhed, vi opøver gennem meditationen, må komme andre mennesker og alle levende væsener til gode. Lørdag aften stod jeg sammen med Anders Laugesen for en meditativ gudstjeneste med nadver; den fandt sted i den lokale kirke.

Programmet i løbet af dagen vekslede mellem korte foredrag, oplæg til samtale og såkaldt ’kontemplative gruppeprocesser’ med meditation og refleksion over centrale emner, først hver for sig og så i fællesskab. Blandt de spørgsmål og temaer, der blev sat til refleksion, var:

- At gå en vej, der hindrer det gode
- Hvad er mening?
- En besindelse på vores ansvar for planeten

Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen bidrog begge med korte inspirerende oplæg. De beskrev, hvordan der efter deres mening - i en tid med stress, usikkerhed og mange brud - opstår behov for ny orientering og nye muligheder at forstå livet på. Veje mødes og nye ressourcer opdages og frigøres. Spiritualitet udspringer af en spørgen efter mening. Sammenbrud fører til nyt gennembrud, nybrud. Det er tanken bag Nybruds seminarer.

Anders Laugesens udgangspunkt er, at kristendommen tager udgangspunkt i, hvordan livet er, og at der i verdens mørke er et lys at orientere sig ud fra. Under det hele har livet et kærlighedens fortegn

For Niels Viggo Hansen er det centrale i buddhismen en åndelig praksis og anvisninger til, hvordan man går vejen. Der er en rigdom på visdom og metoder, som kan løsne op for vanemønstre. Samtidig er der en etisk forpligtelse.

NYBRUD - spiritualitet og samtale

- Nybrud er skabt af Anders Laugesen og Niels Viggo Hansen. De arrangerer seminarer og retræter, hvor mennesker kan fordybe sig i både østlig og vestlig inspireret spiritualitet, i både teori og praksis.
- Sigtet er at blive klogere på kontraster og resonanser og på, hvordan de forskellige praksisser og traditioner kan mødes på en frugtbar måde.
- De spørgsmål, der ligger til grund for Nybruds arrangementer er: Kan vi praktisere og reflektere sammen, uden at miste vores egen kerne? Kan det måske endda styrke den? Kan vi bruge mødet til at blive klogere på, hvad spiritualitet dybest set er?
- Tankegangen bag seminarerne er, at den praktiske fordybelse giver mulighed for en større indbyrdes forståelse end en dialog, hvor man alene udveksler synspunkter og verdensanskuelser.
- Programmet på seminarerne veksler mellem foredrag, oplæg til samtale om centrale emner i krydsfeltet buddhisme-kristendom, fælles praksis (bøn, meditation, sang og fælles filosofiske refleksioner og dialoger).
- Yderligere informationer om Nybrud: www.nybrud.dk.

Sagt om seminaret ...

Fem deltagere i Nybruds seminar i marts fortæller, hvordan øst og vest mødes i deres liv, og hvad seminaret betød for dem.

Winnie

”Jeg opfatter mig selv som kristen i bred forstand. Jeg begyndte at meditere for to år siden, fordi jeg havde en længsel efter at komme tæt på Gud. Det satte gang i mange ting. Jeg fik en impuls til at bede til Jesus og så ham for mig, ikke som person, men nærmere som varme og en intens følelse af næstekærlighed. Det har været skønt at være sammen med så mange mennesker, der er optaget af de samme spørgsmål. Det var interessant at høre om to forskellige trossystemer med plads til åbenhed.”

Det buddhistiske center Gomde på Helgenæs, hvor seminaret fandt sted. FOTO: Lene Skovmark

Hanne

”Som ung dyrkede jeg transcendent meditation, og gennem mindfulness meditation er jeg kommet tæt på Gud og blevet mere bevidst om, at Gud også er inden i mig selv.”

Anne Marie

”Jeg har ikke haft nogen kristen opvækst. Men som barn havde jeg en spirituel oplevelse, hvor jeg blev opfyldt af Gud som en kraft. Jeg undersøgte buddhismen grundigt og begyndte at meditere og tog tilflugt. Senere blev jeg interesseret i Bibelen og læste Det nye Testamente. I dag betragter jeg mest mig selv som kristen, men jeg tror ikke, at jeg var kommet tilbage til kristendommen, hvis ikke jeg havde fordybet mig i buddhismen.”

Tommy

”Det tværreligiøse møde er vigtigt; vi må lære af hinanden. I buddhistisk praksis inddrager man kroppen, mens der i kristendommen er mere tale. Der er brug for en ny kristen spiritualitet, som er dybere end ordene. Det er nødvendigt at genoplive en kristen praksis, som fandtes i klostrene og hos Jesus selv. Det har været godt at opleve, at folk fra forskellige sammenhænge og med forskellig tro respekterer hinanden. Og det er berigende med en fælles bevidsthed om, at noget er større end mennesket og vores systemer.”

Preben

”Som ung dyrkede jeg transcendent meditation og var bevidst om noget større. Men jeg har haft det svært med det kristne sprog og lignelserne. Jeg er tilknyttet Vækstcentret i Nørre Snede. I 2003 havde jeg på Athos samtaler med en ortodoks munk, og jeg blev rystet af hans indsigt. Jeg er inspireret af Anders Laugesens måde at udforske troens univers - og af dialog med mennesker, der udlægger kristendommen på en mere moderne og forståelig måde, end jeg ellers har kendt til.”

Den indiske teolog, Raimon Panikkar, er en betydningsfuld skikkelse inden for religionsteologien. Sidsel Hornemann fremlægger tanker fra et af hans hovedværker, *The Intra-Religious Dialogue*.

Det handler ikke om at blive enige

AF SIDSEL HORNEMANN
sognepræst og medlem af redaktionen

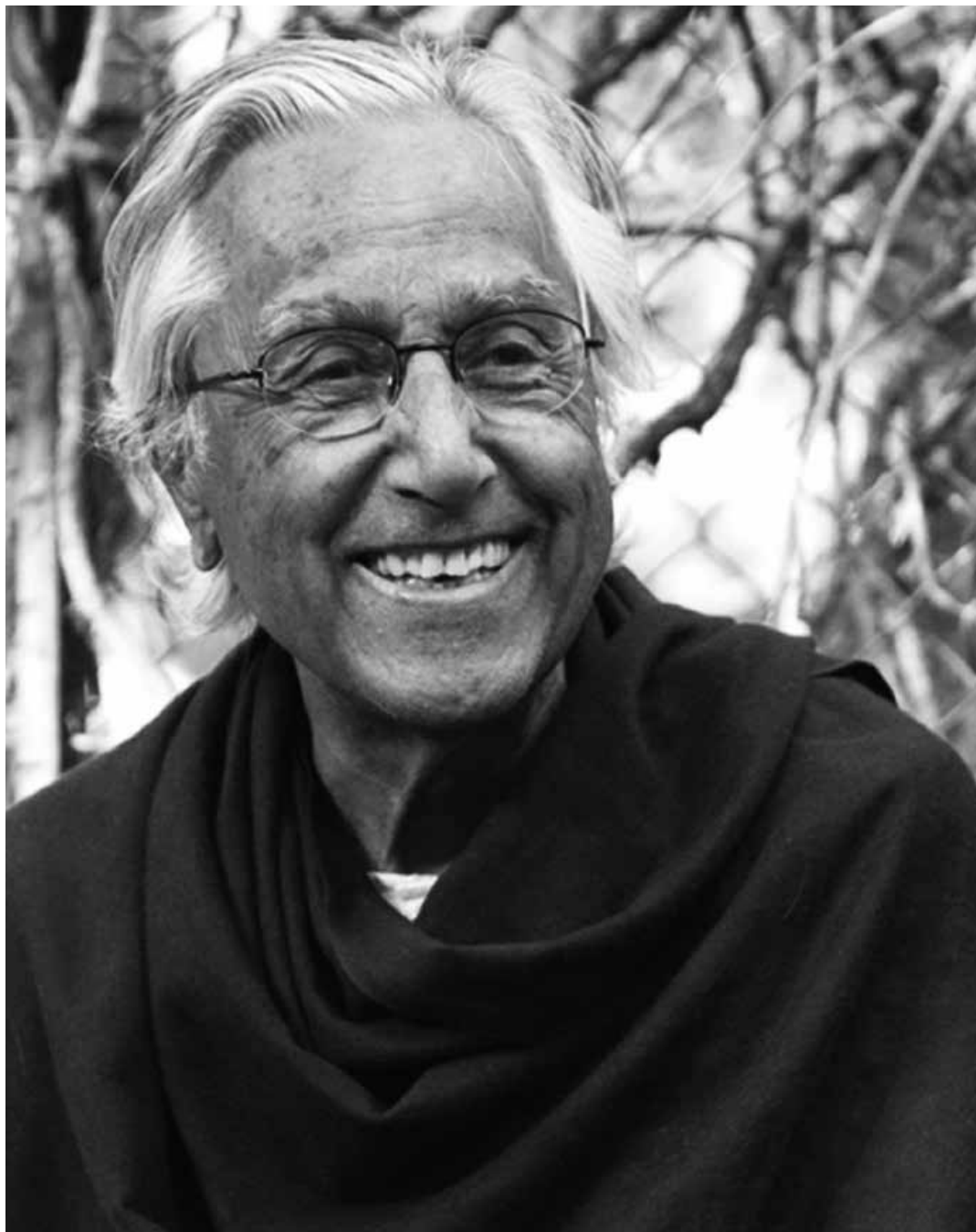
Det er en anerkendt problematik, at kristendommens eksistens ikke længere er berettiget bare ved, at den er til stede i samfundet. Den står i stærk konkurrence ikke bare med nyreligiøse bevægelser, men også med islam og buddhismen. Som teologi har den forsvaret sig gennem enten en eksklusivistisk, inklusivistisk, eller moderne pluralistisk tilgang til andre religioner. I den eksklusivistiske tilgang hævder teologien sig selv og afviser kategorisk det anderledes. I den inklusivistiske tilgang tager teologien udgangspunkt i sig selv og indlemmer de dele af det anderledes, som kan godtages. I den pluralistiske tilgang relativiserer teologien samtlige religioner – inklusiv sin egen, ved at argumentere for, at de alle har det samme mål: Den transcendent Gud.

Ser man mod Indien, har de kristne som minoritet længe været nødt til at forholde sig til mødet med både hinduer og muslimer. Dette ikke mindst på baggrund af hinduismens evne til, som polyteistisk religion, at indoptage fremmede guds- og trosforestillinger. Hertil følger evnen hos konvertitter til at bibeholde kulturelle og hinduistiske forestillinger i mødet med kristendommens dogmer. Kristendommen i Indien har altid eksisteret som én religion blandt mange, og dette er nok grunden til, at tilgangen til andre religioner, som vi finder den hos de indiske teologer, i langt højere grad afspejler erfaring end teori, hvor det omvendte ellers har været tilfældet blandt vestlige teologer. Derfor kan det være interessant og lærerigt, at benytte sig af indiske teologers overvejelser over religionsmødet – især i

en postmoderne tid, hvor de kristne dogmer udfordres af individets egne forestillinger og erfaringer, der ofte er løsrevet fra umiddelbart kristne sammenhænge og fællesskab.

Opgør med den anden som objekt

Hos en af de førende indiske teologer inden for religionsdialog, Raimon Panikkar (1918-2010), finder vi et alternativ til den eksklusive, inklusive og pluralistiske tilgang til andre religioner. Panikkar fremhæver nemlig nødvendigheden af en intra-religiøs dialog – som må erstatte den inter-religiøse af slagsen. Hvordan så det? Jo, som udgangspunkt for al dialog gør Panikkar op med tanken om den anden som objekt, hvor det andet menneske betragtes ud fra fornuften. De uenheder, der måtte ligge imel-

” Dialogen mellem to mennesker bliver også til en dialog i det enkelte menneske.

Den katolske religionsteolog Raimon Panikkar (1918-2010) var født af en spansk mor og en hinduistisk far, der havde rødder i Sydindien. Panikkar voksede op i Barcelona og virkede blandt andet som præst i den romersk-katolske kirke. FOTO: Ilvio Gallo.

lem to parter i dialog, må ifølge denne tilgang overvindes, og der må opstå en vis enighed. Med dette som udgangspunkt for mødet med den anden, vil dialogen altid omhandle en diskussionen om et givent emne, og vil således aldrig omhandle mødet med den anden som et subjekt – altså at møde den anden i hans fremmedhed eller

forskellighed, som et tænkende og levende væsen. Med enhed som målet for mødet, vil det enkelte menneske aldrig indgå i dialogen med hele sit selv og møde den anden ”i hans selv”. Og det er her, at Panikkar fremlægger den intra-religiøse dialog som alternativ.

(Fortsættes næste side ...)

Involverede i en fælles virkelighed

I den intra-religiøse dialog, forsøger den enkelte at forholde sig til det subjekt, han står overfor. Den anden er i sig selv en kilde til forståelse. Det vil altså sige, at der ikke findes 'noget' hos den anden, der kan gøres til objekt, men at den anden ses i sin helhed og aldrig vil kunne bruges som middel til at opnå et bestemt mål. Desuden vil ethvert forsøg på at dominere den anden resultere i, at dialogen bryder sammen, fordi dialogen kun er mulig så længe den enkelte og den anden mødes som ligeværdige parter, der begge har noget at forstå. Derfor kan mødet aldrig omhandle at bringe det forskellige til ens-hed. Den intra-religiøse dialog berettigelse findes altså ikke i at kunne overvinde det modsætningsfyldte, men skal i stedet findes på et langt dybere plan. Panikkar skriver:

"it is to be found in the very nature of the real, namely in the fact that reality is not wholly objectifiable, ultimately because I myself, a subject, am also a part of it, am in it, and cannot extricate myself from it."

Man kan altså sige, at begge parter er deltagere i en virkelighed, der aldrig eksisterer selvstændigt eller uden for parterne, men samtidigt udtømmes den heller ikke af dem: Deltagelsen er altid kun delvis, og virkeligheden er altid mere end blot summen af dem, der tager del i den. Virkeligheden som en kompleks størrelse udelukker altså, at mødet med den anden kan reduceres til overtalelse eller overfladisk forståelse. Og eftersom begge parter er lige involverede i den virkelighed, som dialogen er, mødes og konfronteres de begge med alt, hvad de er, deres overbevisninger og selvforståelse.

Den religiøse krise modner

Men hvorfor er den intra-religiøse dialog nu nødvendig? Hvorfor ikke bare forholde sig til andre religioner og andre mennesker som nogle, der – groft

sagt - er forkert på den, indtil de kommer på bedre tanker? Ifølge Panikkar er den intra-religiøse dialog nødvendig, fordi man er nødt til at anerkende den andens sandhedskrav – netop fordi den anden ikke blot er et objekt, men er et levende, tænkende og følelse væsen, som også har del i virkeligheden. Den anden har lige så meget ret, som jeg, til at kalde sin verden og sine forestillinger for sande. Men med accepten af den andens sandhedskrav opstår der en ny og måske uventet sårbarhed. Det gør der, fordi det kendte underlægges kritik ikke kun fra modparten, men også fra den enkelte selv, og en religiøs krise kan opstå: Dialogen mellem to mennesker, bliver også til en dialog i det enkelte menneske. Den dialog, der opstår, kalder Panikkar derfor ikke akademisk eller intellektuel, men religiøs, netop fordi den opstår i den enkeltes inderste sindelag og fremkalder inderliggørelse af troen - den fremkalder, med Panikkars ord, tro, håb og kærlighed.

Det, der er afgørende for, at en sådan dialog kan finde sted – eller tillades at finde sted - er, at den enkelte lærer at skelne mellem tro og trosforestillinger. Tro er en levende størrelse. Men at leve den indebærer en risiko for, at det kendte system af trosforestillinger mistes og må formuleres på ny. I stedet for at afvise, udelukke og frastøde det fremmede, må det enkelte menneske altså omfavne og indtage det, for at give troen mulighed for at vokse og trosforestillingerne mulighed for at modnes.

Rummelighed og sameksistens

I sidste instans er den intra-religiøse dialog nødvendig, fordi fredelig sameksistens ikke lader sig gøre uden evnen til at kunne rumme det fremmede og anderledes – og evnen til at kunne se, at jeg også er fremmed og anderledes for det andet menneske. Når alt kommer til alt er det vores manglende evne til at kunne rumme kompleksitet, der fremmaner ønsket om og behovet for at gennemtrumfe bestemte trosforestillinger eller måder at være til på over for andre mennesker. Det er vores behov for at have ret – at have virkeligheden og sandheden på vores side – der fører til konflikt. På denne måde kan man sige, at den intra-religiøse dialog ikke er så interesseret i at komme frem til den rette teologiske udlægning af kristendommens forhold til andre religioner, som den er interesseret i praksis; den er interesseret i, hvordan vi lever vores liv med hinanden. Dens mål kan altså siges at være kærlighed og fred.

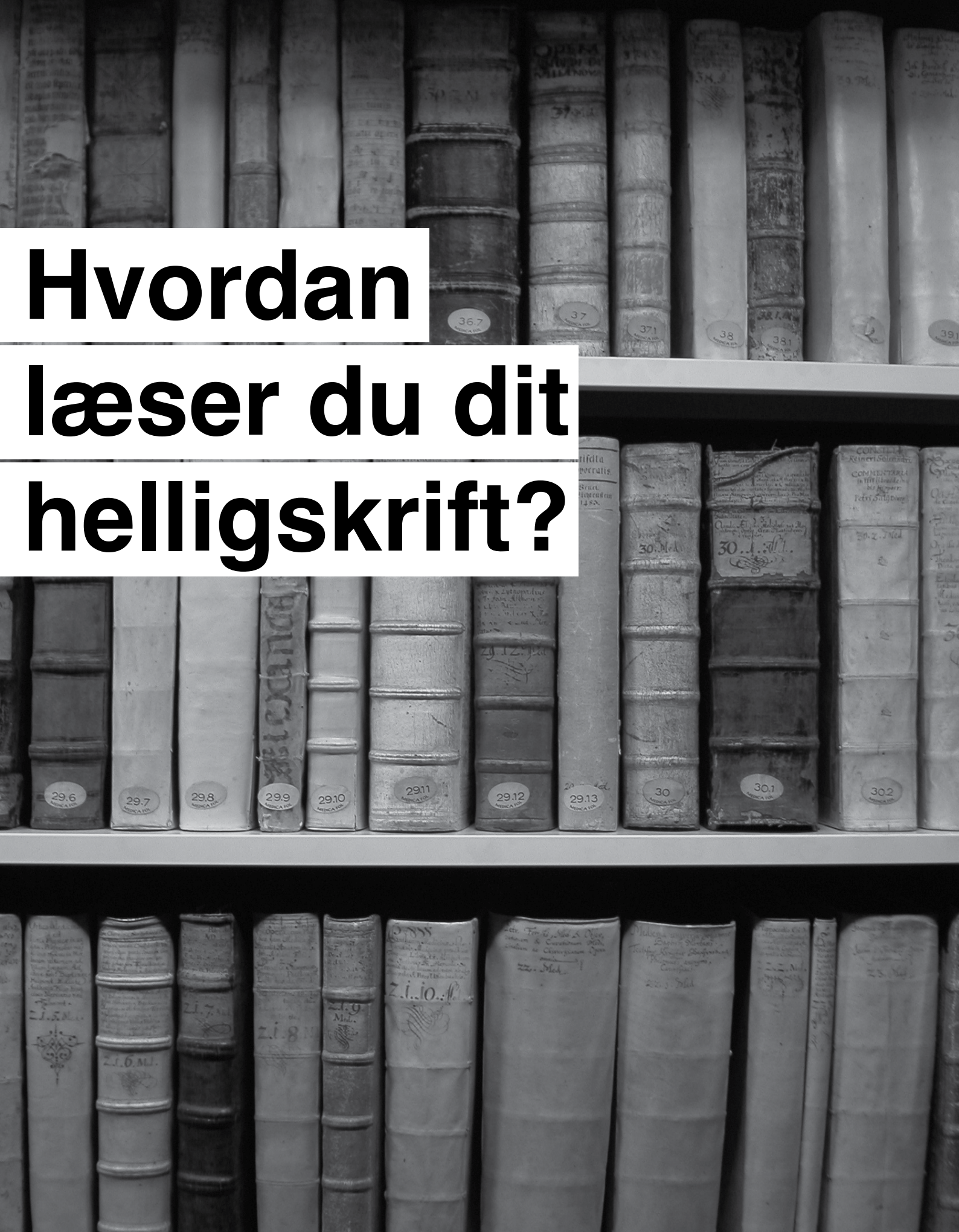
Men hvad så med kristendommen? Hvad med Kristus? Spørgsmålet er måske da, hvem eller hvad Kristus egentlig er. Hvor søger vi Kristus – eller endnu vigtigere, hvor finder vi Kristus? Er jeg som menneske klar til at give slip på alle mine forestillinger om Gud; ja, er jeg klar til at lade Gud dø i mig i en eller anden forstand, for da at lade Gud opstå og erfare, hvem eller hvad Gud er?

Kilde: "The intra-religious Dialogue" af Raimon Panikkar (Paulist Press 1999).

”

“Den anden har lige så meget ret, som jeg, til at kalde sin verden og sine forestillinger for sande.

Hvordan

læser du dit

helligskrift?

Torahen kan ikke forstås uden Talmud

AF BENT LEXNER

Tidligere overrabbiner for Mosaisk Trossamfund

Enhver oversættelse bærer præg af det udgangspunkt, som oversætteren har. Hvis man ser på de forskellige oversættelser af Bibelen, kan man konstatere, at der mange steder er væsentlige forskelle på den måde, jøder har oversat og fortolket Torahens tekst, og de forskellige oversættelser der findes f.eks. på dansk. Alene mellem de to autoriserede oversættelser, som man benytter sig af på dansk, er der forskelle. En af årsagerne er, at den oversættelse, der blev autoriseret i 1931, er oversat fra græsk, medens den nyeste oversættelse fra 1972 er oversat fra hebraisk.

Spørg en rabbiner

For jøder er Torahen guddommelig. Den er givet af Gud og nedskrevet af Moses. Men Torahen kan efter jødisk opfattelse ikke forstås uden de rabbiniske fortolkninger, som i år 500 efter vor tidsregning er blevet samlet i det, man kalder *Den mundtlige Lære* - benævnt Talmud.

Vi bruger altså rabbinernes udlægninger for at kunne efterleve Torahen. Når vi f.eks. i De ti Bud finder buddet om syvende dagen, står der: "I seks dage skal du virke og udføre alt dit arbejde, men den syvende dag skal være sabbat for Herren", må man prøve at finde ud af, hvad det betyder. Hvis vi tager teksten bogstaveligt, betyder det,

at mennesker skal arbejde i seks dage og ikke arbejde den syvende dag. Men hvad betyder det at arbejde? Det har rabbinerne så gennem tiderne hjulpet os med at forstå, således at vi ganske nøje får forklaret, hvad der inkluderes i at arbejde og ikke mindst, hvad betyder det at holde sabbat og ikke udføre noget arbejde.

Ikke hævn men skadesudligning

Et meget konkret eksempel på hvorledes Torahens ord er blevet misfortolket, er det berømte ord fra 2. Mosebog kapitel 21, hvor det hedder: "øje for øje, tand for tand, hånd for hånd, fod for fod". Mange har sagt, at her er der tale om hævn. Hvis det er dette princip, der skulle gælde, må man spørge sig selv, hvad er så meningen med at nævne fire forskellige dele af kroppen? Ét eksempel havde vel været nok? Den jødiske forståelse ses tydeligt i tidligere overrabbiner Bent Melchioris oversættelse af stedet. Han indsætter ordet "værdi", således at der kommer til at stå: "et øjes værdi for et øje, en tands værdi for en tand o.s.v. Her er

Det er jødisk opfattelse, at hver sætning, hvert ord, ja ind i mellem hvert bogstav har betydning.

altså tale om, at hvis man på en eller anden måde har forvoldt en anden person skade, så skal skaden vurderes i forhold til det, du har gjort, og der skal udregnes en erstatning til den skadesvoldte.

Gæstfrihed er et bud fra Gud

Det er jødisk opfattelse, at hver sætning, hvert ord, ja ind i mellem hvert bogstav i Bibelen har betydning. Et eksempel på, hvorledes jødedommen benytter Torahens fortællinger til at forstå menneskets opgave i livet, er fortællingen om de tre engle, som kommer på besøg hos Abraham for at fortælle ham og Sara, at de skal have et barn. Kapitel 18 i 1. Mosebog indledes med at: "Herren åbenbarede sig for ham (Abraham) i Mamres terebintelund". Der står intet om, hvilken åbenbaring der her er tale om. Herefter fortælles det, at Abraham får øje på de tre mænd og skynder sig og invitere dem indenfor. Bibelfortolkerne har prøvet at forstå disse sætninger, og lærer heraf, at venlighed mod gæster har prioritet, selv der hvor man står over for Gud.

Koranen legitimerer min religiøse identitet

AF SALIHA MARIE FETTEH

Lektor ved Syddansk Universitet, foredragsholder og debattør

Koranen er for muslimer Guds ord, åbenbaret for profeten Muhammed, samlet i 114 suraer (kapitler), inddelt i 30 dele med i alt 6337 vers, hvoraf 500 indeholder lovbestemmelser, spise-regler osv. Kun 80 af disse beskæftiger sig med juridiske spørgsmål.

Stil spørgsmål

Min første Koran lå gerne på den øverste hylde på min reol. Kun sjældent tog jeg den ned og læste i den, fordi sproget var tungt, og fordi jeg ikke forstod de mange hentydninger til historiske begivenheder, der havde fundet sted før og under profeten Muhammeds tid. Jeg var derfor afhængig af sekundær litteratur samt andre muslimers udlægninger af teksten. Muslimer der oftest ikke selv var særlig korankyndige. Det gik først op for

mig under mine arabiskstudier i Irak (1988-1991), hvor forskelligt skriften tolkes, alt efter hvilken kulturel, social eller religiøs baggrund man har. Jeg forstod, at forholdet mellem historie, tekst og trospraksis er komplekst, hvorfor troende bør stille spørgsmål til skriften samt til dem der tager patent på at fortolke den. Og jeg forstod, at Koranen legitimerer den religiøse identitet, som jeg bærer ved siden af den kulturelle og nationale identitet.

En Koran - med mange anvendelser

For mig er Koranen mere end bare en hellig bog. Jeg nyder især at lytte til den smukke recitation af Koranen på arabisk som åndelig afspænding. Det giver mig fred i sjælen og gør mig ydmyg over for en skaber højere end mig selv. Men jeg anvender også Ko-

ranen som opslagsbog, når jeg søger viden om islamisk etik og moral eller i forbindelse med skrivning af debatindlæg osv. Derfor har jeg en Koran på arabisk til recitation og en mindre en på dansk, som jeg læser, streger og noterer i.

Går imod moderne tankegang

Hvis Koranen nærlæses, bliver det imidlertid hurtigt klart, at der fx er lovbestemmelser på kvindeområdet, der direkte går imod moderne tankegang om kvinderettigheder. En af de mest omdiskuterede er sura 4:34: ”Mænd står over kvinder, fordi Gud har givet ud af deres ejendom. De kvinder, der handler ret, er lydige og vogter det skjulte, fordi Gud vogter det. De, fra hvem I frygter genstridighed, skal I formane, lade alene i sengen og slå.” Adskillige islamkritikere og konservative muslimer anvender dette vers til at påpege, at islam forsvare hustruvold, mens nogle moderne muslimer mener, at ordet ”slå” (dharaba) anvendes symbolsk, da profeten ifølge overleveringen anbefaler mænd at behandle deres hustruer med respekt og finfølelse. Personligt har jeg ikke noget problem med verset, da jeg forstår det i en historisk kontekst og derfor erkender, at mændene i et patriarkalsk arabisk stammesamfund i 600-tallet uden tvivl stod både socialt

”

Jeg nyder især at lytte til den smukke recitation af Koranen på arabisk som åndelig afspænding. Det giver mig fred i sjælen og gør mig ydmyg.

og økonomisk over kvinderne.

Fuld af modsigelser

Islam udsættes ikke bare for kritik på grund af spørgsmålet omkring kvinderettigheder. Religionen betegnes af mange islamkritikere som værende en krigerisk og blodig religion på grund af de vers i Koranen, der omhandler krig. Disse skriftsteder, der er taget ud af en historisk kontekst, anvendes desværre også af muslimske ekstremister såsom ISIS til at retfærdiggøre deres voldelige fremfærd over for jøder, kristne, andre muslimer samt kvinder. De tager bl.a. udgangspunkt i suraer

som 9:29: ”Bekæmp dem, som ikke tror på Gud og den yderste dag, og som ikke forbyder, hvad Gud og Hans udsendinge forbyder; og blandt dem, der har fået Skriften, skal I bekæmpe dem, der ikke bekender sig til den sande religion...” Og de ignorer suraer som 60:8: ”Gud forbyder jer ikke at være venlige og handle retfærdigt imod dem, der ikke bekæmper jer i religionen, og som ikke har fordrevet jer fra jeres boliger. Gud elsker dem, der handler retfærdigt”. Eller sura 17:105-107: ”Sig: ”I kan tro på den (Koranen) eller lade være!” Og sura 2:256: ”Der er ingen tvang i religionen”.

Koranen er således fuld af modsigelser, da versene er kontekstafhængige. De er simpelthen et vidnesbyrd om de udfordringer det spirende muslimske samfund stod overfor i årene 610 til 632, hvor profeten døde. Derfor burde både hardcore islamkritikere og ekstreme muslimer, der for begge gruppers vedkommende ynder at dunke folk i hovedet med skriftsteder, tænke over, at selv om Koranen for muslimer er Guds egne ord, så var det Hans ord i årene 610 til 632, og (måske) ikke i dag, 1383 år senere.

Praksis har forrang for tekst

AF NIELS VIGGO HANSEN
Filosof og fysiker

Spørgsmålet om, hvordan man læser en hellig tekst er spændende, en dyb del af vores fællesmenneskelige dialog i årtusinder, men jeg var ærlig talt først i tvivl, om jeg kunne tage imod invitationen til at skrive om det til Magasinet IKON. Det kunne måske komme til at ligge i luften, at jeg besvarede spørgsmålet som buddhist, men det tror jeg slet ikke, jeg er typisk nok til. Jeg kan måske ikke engang rigtig hævde at repræsentere en etableret moderne måde at være buddhist på. På den anden side har jeg intet imod at diskutere, hvordan jeg læser især buddhistiske tekster, hvis IKON-lærerne bare er med på den indledende besværgelse, at udtalelsen er på egne

vegne. Hvis jeg repræsenterer en åndelig retning, er det filosoffernes sære broderskab: jeg er discipel af Platon, Foucault og den slags systematiske kættere. Det er nok først dernæst, at jeg er praktiserende buddhist, men jeg har været det i mange år og med dybt engagement.

At læse en tekst dybt ind

Men altså: teksten. Den hellige tekst. Tekst, som vi giver lov til at trænge helt ind i vores grundforståelser af tilværelsen og måder at leve den på. Dybere og dybere ind. Det er jo ikke et hvilket som helst tilbudskatalog fra Bilka, der bliver inviteret helt derind, forhåbentlig – nogle gange gør det måske. Men der ligger en helt særlig,

smuk, frugtbar og også sårbar form for åbenhed og tiltro til dybde i det at lade sig selv læse en tekst så dybt ind, som ”hellig”. Eller i øvrigt at modtage noget som helst på den måde: talte ord, menneskers nærvær, musik, billeder, osv.

Tekst er inspiration til praksis

Buddhistiske tekster er måske lidt specielle religiøse tekster ved i høj grad at have vejledning i spirituel praksis som hovedsigte. Når man tager dem på ordet og ”gør” dem, på meditationsspuden, så er læsningen i en vigtig forstand helt ”bogstavelig” og samtidig så ”åndelig”, som nogen læsning kan være. Selvfølgelig findes der ikke-buddhistiske tekster, som også kan læ-

”

Der ligger en helt særlig, smuk, frugtbar og også sårbar form for åbenhed og tiltro til dybden i det at lade sig selv læse en tekst så dybt ind.

ses som ledetråde til spirituel praksis, men mon ikke buddhismen er speciel ved at selve praksissen, selve kultiveringingen af visdom og kærlighed, i den grad kan ses som religionens hovedindhold. Så det er sådan, jeg læser dens tekster: indfaldsvinkler, instruktioner, forslag og inspiration til spirituel praksis. Og der er virkelig meget at hente, både i at læse dem alene, og endnu mere i at gennearbejde dem sammen med tændte fællesskaber og/eller med mere erfarne. Ofte er det netop sådan, lamaer og andre buddhistiske lærere underviser: gennemgang og udlægning af en klassisk tekst, med meditationsøvelser og diskussion undervejs.

Hovedbudskabet og de elskelige illustrationer

Selvfølgelig findes der også i nogle buddhistiske tekster detaljerede me-

tafysiske referencer til verdens indretning (kosmiske epoker, vandrende sjæle, profetier og mirakler), som jeg ikke kan lade være med at se som både åbenlyst historisk situerede og betingede og som unødvendige for hovedbudskabet, selv om de mestendels er uproblematisk elskelige som søde og smukke illustrationer. Selvfølgelig findes der ortodokse læsninger, som tager alle disse ting, eller nogle af dem, langt mere bogstaveligt end den ”rene praksis-læsning”, jeg lægger op til. Dem er jeg ikke så meget på bølglængde med, men føler mig sjældent heller kaldet til at gå i rette med dem, da vi i almindelighed er fælles om noget underliggende, dybere, i praksis.

Tændt intellekt på vej mod det hellige

Jeg kan måske godt mande mig op til at tilføje en mild og kærlig kri-

stik af ortodoks bogstavelig læsning. Jeg mener, det er en misforståelse, at man ikke sagtens kan have intellektet vågent og tændt, når man således nærmer sig det hellige. Det er sikkert i allerbedste mening, at både buddhister og andre religiøse mennesker tit prøver at ligesom ofre forstandens begrænsninger mere eller mindre, for at åbne dørene på så vid gab som muligt for det hellige. Men det koster noget. Det betyder, at det, der åbner sig, har hjerte, men ikke så meget forstand. Praksis har det rigtig godt med at have begge dele med.

Sjælens trappe

Vores kultur forstår virkeligheden konkret, men det er nødvendigt at synke ind igennem den konkrete fortælling og møde det sjælelige indhold. Tidligt i kirkens historie opstod traditionen med fire tolkningslag, der hver repræsenterer et trin på vejen fra det konkrete til det åndelige.

AF LENE HØJHOLT
Præst og forfatter

Det religiøse sprog er gået tabt for mange, fordi vi i vores kultur mest forstår virkeligheden konkret. Sådan har det ikke altid været. Tidligere har man haft en klarere bevidsthed om, at virkeligheden rummer mange lag, og at en dybere forståelse af livet hænger sammen med evnen til at se igennem det konkrete. I den tidligste biografi om Frans af Assisi (1182-1226 e. Kr.) fortælles det således, at han som ung mand "endnu ikke (var) øvet i at forstå de guddommelige mysterier, og (at) han endnu ikke kunne bevæge sig gennem de synlige ting for at skue den usynlige sandhed."¹ Selvfølgeligheden i udtalelsen viser en naturlig bevidsthed om, at den religiøse virkelighed eksisterer – og kan mødes - bag den konkrete. Det er evnen til at "bevæge sig gennem de synlige ting", vi i dag har mistet.

Man skal tro for at forstå

Tæt på vores egen tid pointerer S. Kierkegaard nødvendigheden af at tolke religiøse tekster bag om det konkrete. I sit skrift "Begrebet Angest" siger han, at "Mythen lader det foregaae udvortes, der er indvortes".² Også N.F.S. Grundtvig udtrykker, at myten er "et eminent udtryk for menneskets sjælelige erfaring".³ Kierkegaard og Grundtvig er således enige om, at den religiøse tekst ikke kun handler om konkrete begivenheder, men at den i billeder og symboler spejler følelser og erfaringer og sætter dem ind i et overordnet og sammenhængende univers.

For at forstå en religiøs tekst er det nødvendigt at synke ind igennem den konkrete fortælling og møde det sjælelige indhold. Her beskrives - ofte i symbolform - eksistentielle grunderfaringer, der kan spejle og vej-

lede mennesker. Den, der synker ind i tekstens univers og lader sin egen tilværelse spejles og favnes af den, vil møde dybere aspekter af sig selv – og af Gud – og vil derfor også finde større klarhed og blive vist nye veje. Betingelsen for, at dette sker, er, at teksten gives autoritet, for som kirkefaderen Augustin (354-430 e. Kr.) sagde: "Man skal tro for at forstå".

Fra det konkrete til det åndelige

I hele Bibelens levetid har det været en udfordring at forstå dens tekster og finde ind til essensen af dens budskab. Jesus åbner selv for en fortsat åndsinspireret tolkning af teksterne, når han i Johannesevangeliet siger til disciplene: "Jeg har endnu meget at sige jer, men det kan I ikke bære nu. Men når han kommer, sandhedens ånd, skal han vejlede jer i hele sandheden" (Joh. 16,12-13) Jesus fortæller her discip-

lene, at Helligånden vil hjælpe dem til at forstå ham og det, han har bragt til dem, langt dybere, efterhånden som de er parate til det.

Allerede tidligt i den kristne tradition udarbejdede man tolkningsmetoder til at forstå teksterne og skelne deres forskellige lag. Kirkefaderen Origenes (185-284 e. Kr.) benyttede sig af et fast skematisk mønster i fire led, som indebar et gradvist skift fra den konkret sanselige tolkning til den åndelige. Dette mønster videreførtes ind i den romersk-katolske kirkes mest almindelige bibeltolkningsmetode i middelalderen:

1. Den historiske eller bogstavelige tydning
2. Den allegoriske eller typologiske tydning
3. Den tropologiske tydning
4. Den anagogiske tydning

Den historiske eller konkrete forståelse af bibelteksten er fundamentet, der placerer den i tid og rum. Den typologiske sætter den ind i et frelseshistorisk perspektiv ved at sammenstille parallelle begivenheder fra f.eks. Det gamle og Det nye Testamente. Den tropologiske handler om sjælelivet eller om moralen; ordet "tropos" betyder "drejning", og i denne læsning "drejes" perspektivet fra det ydre til det indre. Formålet er at finde den indre sjælelige parallel til teksten eller billedet og derigennem få vejledning til dybere livsforståelse og efterfølgende handling. Det er en sådan tolkning, Kierkegaard og Grundtvig henviser til.

Den anagogiske læsning fører mennesket tættere på Guds virkelighed. Alt er skabt af Gud ved hans ord, og alt rummer derfor Guds ord og kan tale til os om Guds væsen og virkelighed. Opgaven er at lytte efter altings iboende Gudsord og høre dem; dette kan ske ved meditation på noget fysisk eller ved fordybelse i en tekst eller et billedet. Ved at skue ind igennem det konkrete er det muligt

at hæve sig op over det og møde dets guddommelige mening. Anagogien er slutpunktet på sjælens trappetige fra det lave til det høje.

Et tidligt eksempel på de fire leds konkrete anvendelse stammer fra omkring år 420. Her tolkes byen Jerusalem således: "Jerusalem er på det bogstavelige plan jødernes by i Palæstina, den by Kristus red ind i Palmesøndag. Allegorisk er den Kristi Kirke ...; tropologisk er den menneskesjælen, som Kristus nu skal drage åndeligt ind i, og anagogisk er den Apokalypsens himmelske stad, som sjælen skal stile imod og forestille sig i al sin glans"⁴

At beskrive det konkrete indhold

Den historiske eller bogstavelige tydning er tekstens konkrete indhold. Som fysiske mennesker må vi altid forholde os til denne tolkning, fordi den tager udgangspunkt i vores almindelige liv, og fordi Guds virke og nyskabelse ind i den konkrete virkelighed er grundlaget for den kristne tilværelsestyding. I Det nye Testamente gyldiggør Jesu inkarnation vores fysiske eksistens, men den sprænger den også. Gud selv blev et menneske som os, han træder selv ind i historien og lader sin himmelske virkelighed berøre vores jordiske, og han genopstår og bryder dermed alle fysiske grænser. Han åbner den konkrete virkelighed, og han åbner enhver konkret tolkning af en bibelsk tekst. I Jesus forener alle virke-

ligheder sig – og alle tolkninger.

I visse bibelske tekster giver den bogstavelige tolkning ingen mening. Det gælder f.eks. i den første skabelsesberetning, hvor Gud skaber jorden på syv dage (1. Mos. 1). En konkret tolkning vil her få logisk tænkende mennesker til at tage afstand fra det bibelske univers. Flere lignende eksempel findes i de gammeltestamentlige salmer, hvor vi gang på gang hører bønner til Gud om, at han vil dræbe fjenderne eller give den bedende selv kraft til at dræbe. F.eks. lyder det i Sal. 18, 36,38-43:

v36 Du giver mig din frelse som skjold, din højre hånd støtter mig, din hjælp giver mig styrke....

v38 Jeg sætter efter mine fjender og når dem, jeg vender ikke om, før de er tilintetgjort.

v39 Jeg knuser dem, så de ikke kan rejse sig, de ligger faldne under mine fødder.

v40 Du væbner mig med styrke til krig, du tvinger mine modstandere i knæ.

v41 Mine fjender slår du på flugt, og jeg gør det af med mine modstandere.

v42 De råber om hjælp, men ingen hjælper, de råber til Herren, men han svarer dem ikke.

v43 Jeg knuser dem til støv for vinden, jeg kaster dem ud som gadeskarn.

Den bogstavelige tydning viser her en partisk og ubarmhjertig Gud, der tager imod den bedendes hoveren over for den lidende og faldne. Hvis teksten i stedet for "foregår indvortes", som Kierkegaard udtrykker det, bliver den en bøn om, at Gud vil hjælpe i kampen mod de destruktive kræfter, der bor i "mig" og hele tiden truer med at overmande "mig", negative tanker,

”

Opgaven er at lytte efter altings iboende Gudsord. Det gamle Testamente er ikke andet end Det nye dækket af et slør.

vrede, der ødelægger forhold til andre, angst for fremtiden, tristhed og modløshed, der tager glæden. Gud giver modet og styrken til at stå imod, og derfor lykkes det at overmande den indre fjende.

At genkende typer

Den allegoriske eller typologiske tyding: En tidlig forståelse af sammenhængen mellem Det gamle og Det nye Testamente formuleredes af Augustin: "Det gamle Testamente er ikke andet end Det nye dækket af et slør, og Det nye er intet andet end Det gamle afsløret". I løbet af middelalderen blev der opbygget et fast tolkningssystem, som blev nedskrevet i "glosebøger" og benyttet af såvel teologer som billedkunstnere ved udsmykning af kirker.⁵ En af de mest kendte og oftest anvendte typologier er Isak, der som eneste søn skal ofres af sin far, Abraham, og som selv må bære brændet til offerbålet (1. Mos. 22), ligesom Jesus, Guds eneste søn, ofres af sin far, og selv må bære korset til sit offersted. Forskellen på de to fortællinger er, at Gud skåner Abraham for det, han selv tager på sig og fører til ende. Desuden accepterer Jesus selv lidelsen og bærer den frivilligt i stedet for den uvidende og ubevidste.

En anden ofte anvendt typologi er fortællingen om Jonas i hvalfiskens bug. Ligesom Jonas var tre dage i hvalfiskens bug (Jonas' bog 2), var Jesus 3 dage i dødsriget. Gud, der i skikkelse af tre engle kom og spiste sammen med Abraham i Mamrelund (1. Mos. 18), er typologi på, at den treenige Gud spiser sammen med "os" ved nadverbordet. Typologierne rummer ikke kun parallelfortællinger mellem Det gamle og Det nye Testamente – de kan f.eks. også sammenholde bibelfortællinger med kirken og dens ritualer eller med menighedens liv. Jonas i hvalfiskens bug er også typologi på dåben, mens Noas ark (1. Mos. 6-8) er typologi på kirken: Noa bygger arken for at redde alle jordens skabnin-

ger, ligesom Kristus bygger kirken til frelse for alle sjæle.

At dreje fra det ydre til det indre

Den tropologiske tyding: Ovenstående eksempel fra de gammeltestamentlige salmer viser, hvordan den tropologiske tolkning personliggør de bibelske tekster. Når betydningen "drejes" fra ydre til indre åbner teksten sig som åndelig vejledning. Også fortællingen om Isaks ofring viser nødvendigheden af denne "drejning", for konkret læst møder vi i den en far, der på Guds kald er parat til at slå sit barn ihjel! En tropologisk tolkning derimod peger på et grundvilkår, vi alle er underlagt, nemlig at Gud eller livet sætter os i situationer, hvor vi må give afkald på noget af det, vi holder aller mest af, et indre barn, en evne, vi ikke får udfoldet, en kærlighed, vi må slippe, livet til sidst. Vi kan kæmpe imod det uundgåelige, en sygdom måske, og bruge den givne tid på kampen, eller vi kan som Abraham acceptere vilkåret og forblive i nærheden til det allerede tabte. "Så gik de to sammen", siger teksten flere gange.

En læsning af hele Johannesevangeliet giver et levende eksempel på, hvad en tropologisk tolkning kan åbne til. Læst konkret er evangeliet en samling af beretninger om, hvad Jesus sagde og gjorde, da han vandrede på jorden, og en fremstilling af hans lidelse, død og opstandelse. Læst tropologisk gengiver det den indre trosvej, som Jesus førte disciplene ad. Jesus kom til jorden og kaldte disciplene, helt almindelige mennesker, til at følge ham. Trin for trin førte han dem ind i sin kærlighed for at lade dem blive et med ham, så hans eget forhold til Faderen, til Gud, kunne komme til at leve i dem.

Igennem Johannesevangeliet rækkes denne trosvej til os, for læst tropologisk bliver hver enkelt fortælling i evangeliet et billede på et trin på trosvejen.⁶ De enkelte fortællinger rummer i denne forståelse symbol ef-

ter symbol til vejledning, som f.eks. når farisæeren Nikodemus kommer til Jesus om natten (Joh.3). Vi mennesker har alle en bedreviddende farisæer boende i os, men Nikodemus er blevet berørt og ramt af længsel. Han kommer til Jesus "om natten", og vi konfronteres herved med, hvor vanskeligt det er for farisæeren – også i os – at stå ved vores længsel og usikkerhed. "Natten" viser, at Nikodemus er et mørkt sted i sig selv, men Jesus tager imod ham og giver ham håb. Han viser ham genfødsdens mulighed!

At skue Gud

Den anagogiske tyding: I Johannesevangeliet leder Jesus disciplene frem til et indre møde med ham. Han konfronterer dem, tiltaler dem og omslutter dem med sin kærlighed. Johannesevangeliets – og alle bibelteksters – dybeste formål er det anagogiske, at føre mennesket frem til at skue Gud. I samtalen med Nikodemus peger Jesus væk fra det jordiske og mod det himmelske. Han fortæller Nikodemus om muligheden for at blive født på ny, af ånd, og han beskriver, hvordan det genfødte menneske er: som "vinden, (der) blæser, hvorhen den vil" – eller hvorhen Gud vil. Han åbenbarer rækkevidden af Guds kærlighed for ham og siger, at Gud elskede verden så meget, "at han gav sin enbårne søn, for at enhver, som tror på ham, ikke skal fortabes, men have evigt liv." Nikodemus – og vi – har intet at frygte, og vi behøver ikke at forblive i vores "nat", for Jesus viser os en vej til lyset.

1. På dansk: *Frans af Assisi. Fortalt af Bonaventura*. Anis 2002. Første gang udgivet i 1262. S. 25.
2. S. Kierkegaard: *Begrebet Angest*. 2004, s. 45.
3. *Myter i Det gamle Testamente*. Af Benedikt Otzen m.fl., s. 9.
4. Cassians udlægning. Teksten stammer fra Lise Gotfredsen og Hans Jørgen Frederiksen: *Troens billeder*, s. 22.
5. Lise Gotfredsen og Hans Jørgen Frederiksen: *Troens billeder*, s. 17-20.
6. Lene Højholt: *Vejen. Meditativ fordybelse i Johannesevangeliet*. Borgen 2006

Entydig tolkning af Bibelen kalder på bevidsthed om skriftfortolkningens fire læsemåder, der som bladene på en firkløver komplementerer og supplerer hinanden. Martin Herbst opfordrer os til at læse med blik for alle tekstens niveauer.

Firfoldig helhed

AF MARTIN HERBST
Præst og forfatter

Fra ældgammel tid har firtallet spillet en særlig rolle for menneskets tolkning af verden. Man forbandt det med fylde, helhed og fuldkommenhed. Det afspejles eksempelvis i følgende: De fire årstider (forår, sommer, efterår, vinter), de fire grundelementer (ild, luft, jord og vand), de fire kropsvæsker (blod, gul galde, sort galde og slim), de fire aldre (ungdom, voksenalder, middelalder, alderdom), de fire kardinaldyder (mod, mådehold, retfærdighed og klogskab), de fire skriftgrupper i Det Gamle Testamente (Lovbøger, Historiebøger, Vidsomslitteratur, Profeter), de tilsvarende fire skriftgrupper i Det Nye Testamente (Evangelier, Apostlenes Gerninger, Breve, Johannes' Åbenbaring), de fire evangelier (Matthæus, Markus, Lukas og Johannes), de fire verdenshjørner (nord,

syd, øst og vest) og sådan fremdeles. Firtallets rolle afspejles også i middelalderens fortolkning af den hellige skrift. Med afsæt i autoritative skikkelser som Origenes (185-254) og Augustin (354-430) konkluderede man, at Bibelens budskab skal åbnes med fire fortolkningsnøgler, der er gensidigt supplerende og udgør en helhed. De fire nøgler er; den bogstavelige, allegoriske, tropologiske og anagogiske tolkning. Overordnet set inddelte man de fire fortolkninger i to grupper, der henholdsvis afspejler menneskets kropslige og åndelige natur. Her repræsenterer den første bogstavelige tolkning 'krop', medens de øvrige tre tolkninger repræsenterer 'ånd'.

Indre kamp eller ydre drama

Det giver næsten sig selv, at formålet med den bogstavelige tolkning er

at afdække tekstens historiske eller såkaldte objektive virkelighed. Men hvad menes der med allegori, tropologi og anagogi? Det er græske betegnelser. På græsk betyder allēgorēin 'at tale billedligt'. Den allegoriske tolkning indebærer, at man tolker begivenheder eller personer i det Gamle Testamente som billeder på selvsamme i det Nye Testamente: Moses er et billede på Jesus. Udvandringen fra Egypten gennem det Røde Hav er en billedliggørelse af den kristne dåb. Den allegoriske tolkning er nøglen til at forstå sammenhængen mellem det Gamle og Nye Testamente. Dens tema er tro. Tropologi kommer af det græske trépein 'at vende'. Her er fokus menneskets omvendelse. Da den indebærer en række moralske valg, er denne fortolkningsnøgle også kendt som den moralske. Endelig sluttet

circelen med den anagogiske tolkning, af det græske *anágein* 'at føre op'. Den anagogiske tolkning åbenbarer målet med menneskets udvikling; dets evige bestemmelsessted. Da dette mål først nås i det hinsidige, repræsenterer den anagogiske tolkning også menneskets håb. Her er temaet sejr.

Rod - stilk - frugt

Selvom de fire fortolkninger anskuer den samme tekst fra forskellige perspektiver, udgør de et organisk hele. I indledningen til *Moralia in Job*, der er en tropologisk dvs. moralsk udlægning af Jobs Bog (på mange hundrede sider!), sammenligner Gregor d. Store (540-604) det firfoldige fortolkningsprincip med en blomst. Den historiske tolkning udgør blomstens rod. De al-

legoriske og tropologiske tolkninger er stilken, medens den anagogiske tolkning er den evige frugt. Jeg vil lade Thomas Aquinas (1225-1274) sammenfatte det firfoldige fortolkningsprincip. Det gør han i begyndelsen af sit teologiske hovedværk, *Summa Theologica*, med denne ordlyd:

”Den historiske eller bogstavelige betydning af Skriften er den åbenbare mening, som ordene peger direkte på. Så når Bibelen taler om klipper, er den bogstavelige betydning af dens ord klipper; du ved, disse hårde, stenede ting....Men der er tillige en tre-foldig åndelig betydning. Når ting i den Gamle Lov refererer til ting i den Nye Lov, er det den allegoriske betydning. Og når ting symboliserer det, vi bør gøre, er det... den moralske eller

tropologiske betydning. Endelig refererer den anagogiske betydning til vor evige herlighed...Guds rige.”

Mening i det meningsløse

Hvorfor valgte man at åbne den helige skrift med disse fire nøgler? For det første indfrie det behovet for loyalitet og frihed. På den ene side var man loyal over for den kirkelige tradition, der insisterede på skriftens guddommelige betydning. Samtidig bevirkede fortolkningsmulighederne, at man kunne benytte teksterne som 'spejl' på konkrete personlige eller sociale problemstillinger. For det andet, og det skal sandelig ikke overses, muliggjorde særligt den tropologiske og anagogiske tolkning, at tilsyneladende meningsløse udsagn kunne fortolkes på en meningsfuld måde. Allerede i begyndelsen af det 3. århundrede påpegede bibelfortolkningsfader, Origenes, at en bogstavelig tolkning af skabelsesberetningen volder problemer for forstanden. Hvordan skal man forklare, at udsagnet ”Jorden var dengang tomhed og øde” optræder, før Gud er gået i gang med at skabe!!! Det giver ingen mening ud fra en bogstavelig tolkning. Udsagnet skal i stedet forstås billedligt. Det referer til den tilstand af kaos og forvirring, der altid hersker, når Guds ånd er fraværende. For det tredje insisterer den firfoldige fortolkning på budskabets uendelige betydningspotentialer. Man bliver aldrig færdig med Guds Ord. Ikke så snart har man afdækket et lag i teksten, før man er nået til det næste. Guds visdom er dybere end noget hav, mere uendelig end universet. Sandhedens lys stråler klarere end nogen sol.

En moralsk glidebane

Martin Luther var yderst kritisk over for det firfoldige skriftudlægningsprincip. Han mente, det gav grønt lys til vilde spekulationer og udlægninger, ikke mindst af moralsk karakter. Særligt de moralske tolkninger var ifølge Luther problematiske, fordi de

”

Det firfoldige fortolkningsprincip sikrer, at der ikke kun er én vej til skriftens budskab. Der er mange.

gav mennesket for meget og Gud for lidt. Følgelig har man afskaffet 'den firfoldige vej' i den protestantiske tradition, hvor de bibelske tekster udelukkende finder deres legitimitet ved at pege på Kristus. (Luther så helst, man fjernede det moralske Jakobs Brev fra det Nye Testamente). Men selvom protestanter har vendt ryggen til den firfoldige fortolkningsnøgle på det teoretiske plan, tager de den ofte ved hånden i praksis. For når præsten skal udlægge søndagens evangelium, tager hun ofte afsæt i en bogstavelig læsning eller analyse af teksten. Derefter søger hun efter eksistentielle, åndelige eller moralske temaer, der har nutidig relevans. Sluttelig kulminerer hun prædiken med, at alle kommer i mål takket være Guds kærlighed.

Den problematiske Salme 137 firfoldigt læst

Der skal ikke herske tvivl om, at den firfoldige fortolkning kan misbruges. Men jeg mener, at den, ligesom megen anden før-reformatorisk teologi, er bedre end sit rygte. Den firfoldige vej kan være frisættende, inspirerende og berigende. I det følgende vil jeg benytte den til at se nærmere på en af de mest provokerende passager i Bibelen; afslutningen på den berygtede Salme 137.

*Babylons datter, du ødelæggerse!
Lykkelig den, der gengælder dig
den gerning, du gjorde mod os!
Lykkelig den, der griber dine
spædbørn og knuser dem mod
klippen! (Salme 137,8-9)*

1. Etnisk udrensning

Fra en bogstavelig eller historisk tolkning er budskabet åbenlyst. Salmisten reflekterer over babylonierne grufulde behandling af jøderne under deres eksil i Babylon (587 f.v.t. - 539 f.v.t.). Hans hjerte er fyldt af sorg over sine landsmænds lidelser. Men det er ikke kun fyldt af sorg. Det er tillige fyldt af had og hævnthirst. Hævnen skal være grusom. I fuldkommen overensstem-

melse med det jødiske 'øje for øje' princip, skal babylonierne gengælde for deres ugerninger. Babyloniernes etniske udrensning af jøderne skal gengældes med jødernes etniske udrensning af babylonierne. Kun på den måde kan retfærdigheden ske fyldest. Og kun når retfærdigheden sker fyldest i overensstemmelse med Mose-loven, kan mennesket blive lykkeligt, ifølge jødisk tænkning. Derfor er den hellige krig en politisk nødvendighed. Her skal man særligt gå efter fjendens spædbørn. De udgør jo fremtidens trussel. Grib dem og knus dem mod klipperne! Kun på den måde kan man rive problemet op ved roden og sikre folkets fred og lykke!

2. Spædbørn og nuttet gerningsretfærdighed

Ifølge den allegoriske tolkning er salmen en billedlig udlægning af frelses-historien. Dens tema er ikke konkrete historiske og politiske begivenheder, men troen på Kristus. Med afsæt i en luthersk inspireret udlægning af teksten ville Babylons datter være et udmærket billede på Romerkirken. Hvem er da spædbørnene? Det er den nuttede gerningsretfærdighed, Romerkirken i sit afsindige oprør mod Gud har presset ud af sit stinkende skød, og som nu truer med at forpeste hele kirken. Hvem er da klippen? Hvem anden end Kristus? Og den lykkelige, salige? Hvem anden end den troende, der griber gerningsretfærdigheden og knuser den mod Kristus. For kun Kristus kan knuse vor gerningsretfærdighed. Og ligesom loven kommer før evangeliet, optræder det jødiske gengældelsesmotiv før frelsen i den klippe, der er Guds nåde.

3. Egne destruktive tankemønstre

Ifølge den tropologiske eller moralske tolkning handler teksten hverken om jødernes hævnthirst, Romerkirkens forfald eller gerningsretfærdighed. Den er et spejlbillede på min egen ån-

delige eller eksistentielle virkelighed. Babylons datter er det falske, selvcentrerede og forskruede i mig selv. Hun kan udmærket være et symbol på de syv dødssynder (frådseri, liderlighed, grådighed, vrede, dovenskab, misundelse og hovmod). I hvor høj grad er mine tanker og handlinger besat af mad, sex, penge, vold, ugidelighed, misundelse og arrogance? Hvad gør jeg ved det? Der er brug for et valg, et opgør og en kamp. Kamp skal der til. Men jeg vil ikke vende vreden udad mod andre. Jeg vil vende den indad mod mine destruktive tankemønstre, så jeg kan vende kærligheden udad, udad mod Gud, min elskede, min næste og ja, selv min fjende. Og jeg vil afsløre og angribe mine destruktive tanker, når de er helt spæde og konfrontere dem med Kristus i mig. Kun da vil de forsvinde som dug for solen.

4. Vrede og vold er udtryk for Guds kærlighed

Den anagogiske tolkning er det sidste blad på skriftfortolkningsens firkløver. Dermed er ringen sluttet. Hvor den bogstavelige, allegoriske og tropologiske tolkning henholdsvis repræsenterer begyndelsen, retningen og vejen, handler den anagogiske tolkning om målet. Den sammenfatter også den åndelige rejse i miniformat. For når man er blevet ført op (på græsk, *ánagôgē*), kan man se troens landskab ovenfra. Lad os se på teksten fra det perspektiv. Den består af tre led:

1. Babylons datter, du ødelæggerse!
2. Lykkelig den, der gengælder dig den gerning, du gjorde mod os!
3. Lykkelig den, der griber dine spædbørn og knuser dem mod klippen!

Tekstens tre led er et billede på menneskets udvikling, der også har tre stadier. Første stadium repræsenterer det dyriske, voldelige og kaotiske menneske. Her er der ingen retfærdighed, moral eller religion. Det svarer til menneskets førcivilisatoriske tilstand.

Andet stadie repræsenterer det religiøse og moralske menneske, der tager kampen op med ondskaben for at skabe orden ud af kaos. Her bliver mennesket lykkeligt, fordi det oplever en oprigtig vrede mod verdens ondskab. Kun når denne vrede bliver forvaltet på en konstruktiv måde kan civilisationen, som vi kender den, bestå. Det tredje og sidste stadie repræsenterer fuldkommenheden. Her er lykken fuldendt. For al synd, selvished og ondskab er knust af Guds selvhængivende kærlighed, der er det stærkeste af alt, stærkere end nogen klippe. Dette stadie karakteriserer ikke kultur og civilisation, men Himmerige. Har du svært ved at se sammenhængen mellem knuste spædbørn og himmeriget? Det er fordi, du er bundet til en firkantet logik! Det sidste stadie

kræver, at du løsriver dig fra hovedet! Se med hjertet! Så vil du blive ført fra det rationelle og logiske stadie til det supra-rationelle og mystiske stadium, hvor lineær logik kolliderer i mødet med den paradoksale virkelighed. I dette stadie forvandles meningsløshed til mening, mørke til lys. Ligesom salmisten taler om et mørke, der ikke er mørke for Gud, men lys (Sl 139,12), er vreden og volden mod ondskab og uretfærdighed i afslutningen på Salme 137 et udtryk for Guds suveræne kærlighed.

Det store i det små

Ovenstående er naturligvis blot mit spæde forsøg på at illustrere de fire fortolkningsveje. Prøv selv at tolke teksten fra de forskellige perspektiver. Du vil givetvis komme til andre

konklusioner end mig. Det er kun godt. Det firfoldige fortolkningsprincip sikrer, at der ikke kun er en vej til skriftens budskab. Der er mange. Den vigtigste pointe med den firfoldige vej er, at Gud har åbenbaret sin kærlighed og sandhed i den hellige skrift. Ligesom Gud inkarnerede sig i mennesket Jesus fra Nazaret, er Guds visdom til stede i bogstaver på et stykke papir. Ved at insistere på at Guds visdom er til stede overalt i den hellige skrift, selv i udsagn, der forekommer ulogiske og selvmodsigende, vil dørene åbne sig til en verden af lys, livsmod og glæde. Det er således den firfoldige vej opfordrer os til at se på Bibelens budskab. Se det store i det små. Tænk, hvis vi så på vore medmennesker på samme måde! Ville det ikke gøre en verden til forskel?

Anmeldelse: Som en modreaktion på årtiers brug af selvudvikling og positiv psykologi giver Svend Brinkmann i sin bog STÅ FAST ironisk nok en 7-trins guide til at opnå en mere realistisk livsindstilling.

Tag Nej-hatten på!

AF CHRISTINA KLEIS NIELSEN
Sognepræst og psykoterapeut

1. Hold op med at mærke efter i dig selv: Jo mere du mærker efter, desto dårligere får du det... Det værste ved at mærke efter er, at det ofte er et redskab til at "finde sig selv". Det ender næsten altid med en skuffelse, da man typisk finder sig selv i sofaen i færd med at spise slik.

2. Fokuser på det negative i dit liv: Og der er jo også ofte grund til at bekymre sig. Du bliver gammel, syg, og til sidst dør du. Hvis du tænker over din endelighed hver dag, vil du uden tvivl værdsætte livet mere. Dette er stoicismens memento mori – husk, at du skal dø.

3. Tag nej-hatten på: Der er en enorm styrke og integritet i at sige "Det gider jeg ikke". Kun programmerede robotter siger altid ja.

4. Undertryk dine følelser: Hvis du altid er glad og positiv, vil andre mennesker tolke dine begejstrede ord som falske. Og hvis du ikke kan lægge låg

”

Der er en enorm styrke og integritet i at sige ”Det gider jeg ikke”. Kun programmerede robotter siger altid ja.

på din vrede, er du som er uregerligt barn. Som et voksent menneske skal du vælge værdigheden frem for autenticiteten.

5. Fyr din coach: Coaching er blevet et allestedsnærværende udviklingsværktøj i den accelererende kultur. En coach skal hjælpe dig til at finde svarende i dig selv og realisere dine fulde potentialer. Men dette er et fejlskud, og du bør overveje at fyre din coach og få en ven i stedet.

6. Læs en roman – ikke en selvhjælpsbog eller en biografi: Biografier ligger altid i toppen af bestsellerlisten, men ofte fejrer de blot trivielle menneskers succeser og binder dig til forestillingen om, at du kan kontrollere din tilværelse. Selvhjælpsbøger gør det samme, og i længden bliver du blot i dårligt humør over, at du ikke kan leve op til deres løfter om lykke, rigdom og sundhed. Romaner giver dig til gengæld mulighed for at for-

stå menneskers liv som komplekse og ustyrliche.

7. Dvæl ved fortiden: Hvis du synes, at tingene er dårlige nu, så forvis dig selv om, at de altid kan blive værre. Og sikkert bliver det. Fortiden har det derimod med at blive lysere og lysere, jo længere væk vi kommer fra den.

Tiden går hurtigere og hurtigere, og vi skal følge med. ”At stå fast, der hvor man er, svarer i dag til at gå baglæns”. ”Har man fødder, kan man bevæge sig rundt... Har man derimod rødder, er man gået i stå og groet fast”. Vi er mange, der er vant til at tænke udvikling som noget positivt, og derfor er dette citat ikke den bedste salgstale for bogen. Men provokeret, fornøjet og oplyst af bogen kan jeg ikke lade være med at tænke, at Brinkmann har fat i noget her, og jeg er bange for, at han har ret, når han påstår: ”I et sekulariseret samfund kan vi ikke længere regne med en evig, paradisiske tilstand

i det hinsides, og i stedet forsøger vi at proppe så meget som muligt ind i vores fortsat relativt korte liv... Det ligger ligefor at fortolke samtidens epidemier af depression og udbrændthed som individets reaktion på den konstante accelerations ubærlighed”.

Svend Brinkmann: *STÅ FAST. Et opgør med tidens udviklingstvang.* Gyldendal, 2014. 156 sider.

Anmeldelse: En ung dansk mand tager turen fra en svær dagligdag i Danmark til et shamanistisk center i Perus jungle. Den spirituelle pilgrimsfærd går over seancer med psykedeliske stoffer ledet af en indiansk guru, og den unge mand er fristet af at flygte ind i ekstase og spirituel selvudvikling. Men mødet med det fremmede bliver også mødet med den kristendom, han ellers har forkastet, og han vender hjem med modet til at leve sit liv i lyset fra kristendommens løfte om kærlighedens sejr over mørket. Rejsen og refleksionerne over den er samlet i en velskrevet og velargumenteret bog.

Bor Jomfru Maria blandt shamaner i Peru?

FOTO: Søren Kjeldgaard

AF MALENE FENGER-GRØNDAHL
Journalist og forfatter

Hvad hjælper juletraditioner og danske salmer, når sjælen sønderrives af tvivl og livslede, og arrogance og lavt selvværd skiftevis dominerer ens blik på sig selv og den verden, man føler sig så malplaceret i? I første omgang er den kristne arv, som forfatteren til bogen "Stille nat over Amazonas" har med sig fra barndomshjemmet, ikke meget værd. Han kaster sig derfor over mere eksotiske spirituelle og religiøse 'tilbud', dyrker Tolkiens eventyrlige univers og forsøger sig med mange forskellige former for psykoterapi, selvudvikling og psykologiske metoder – indimellem tilsat brug af

psykedeliske stoffer. Lige meget hjælper det imidlertid.

Forfatteren, som har valgt at skrive under pseudonymet Lars Neudorf, trues af depression og udvikler en række selvdestruktive overlevelsesstrategier, der lige akkurat redder ham igennem det sociale liv, diverse eksamener og de første livtag med arbejdsmarkedets udfordringer. Han får også en kæreste, og forholdet rummer stor kærlighed, men udfordres af forfatterens tilbagevendende sjælekvaler, som han forsøger at dulme ved at søge ind i okkulte spirituelle universer. Her oplever han mørke kræfter, som han – til dels inspireret af jungianske teorier

og ideologier – mener, at han bør omfavne og 'integrere'. Mørket er en del af ham, overbevises han om, og hans livskrise bliver på en måde bekræftet som sand og ægte af de skræmmende erfaringer, han gør sig under påvirkning af psykedeliske stoffer.

Naturmedicin og mørke kræfter

Hans krise fører ham til den peruvianske jungle, hvor han opsøger et spirituel center ledet af en shaman inden for shipibo-shamanismen. Han håber her at finde styrke og inspiration i den fascinerende verden, der åbner sig for ham under påvirkning af indianernes psykedeliske naturmedicin

ayahuasca. Det finder han på sin vis også. Men han må under sit ophold på Nihue Raho Centro Espiritual, som centret hedder, omfortolke sine erfaringer af den åndelige verden. For det, han før opfattede som en verden, hvor det kun var hans egne domme og begrænsninger, der krævede en skelnen mellem godt og ondt, bliver nu snarere en erfaring af, at der findes både lys og mørke, og at den eneste vej ud af den blindgyde, han har bevæget sig ind i, er at forsage mørket. Han oplever, at mørket ikke er noget, der er kommet fra ham selv, og at han ikke er forpligtet til at integrere og acceptere det. Snarere må han sende det bort og på den måde befri sig for bl.a. de dæmoner, som også hans far har båret på. Samtidig bliver han befriet for tanken om, at han skal søge ekstra styrke for at blive god og stærk nok. Han finder en fred i erkendelsen af, at han – befriet for de mørke kræfter – er sat fri til at leve med og i lyset.

Guds nåde og den gode hverdag

Det er med en vis modvilje, men også med lettelse, at Lars opdager, hvordan den eksotiske spirituelle detour fører ham hjem til en almindelig hverdag, som han nu i stigende grad formår at lade gennemlyse af, ja, Guds nåde: "... for mig står den indsigt, jeg nåede frem til, som den kristne lære om Guds nådegave i dens enkleste form: At jeg først må søge lyset for så der igennem at modtage livet." Denne erkendelse kommer bl.a. af mødet med 'kristne figurer' som jomfru Maria. Møderne med hende opstår under påvirkning af psykedeliske stoffer på et indiansk shamanistisk center i Perus jungle under sessioner guidet af en lokal shaman.

Forfatteren tager hele turen til Sydamerika for at finde noget så 'velkendt' som kristendommen, men i en form, som er personlig og samtidig 'eksotisk' i den forstand, at den fremtræder som en realitet i en ånde-

den, forfatteren får adgang ved hjælp af psykedeliske stoffers åbning af det ubevidste: "Mine oplevelser på Nihue Raho Centro Espiritual har med andre ord gjort, hvad hverken dåb, konfirmation, kirkebryllup, en opvækst i en delvist kristen familie, en stor kærlighed til kirkemusik eller en mangeårig interesse for teologi har kunnet gøre. Og det var med et stort smil på læben, at jeg efter den sjette ceremoni gjorde Ricardo opmærksom på det ironiske i, at jeg som traumatiseret europæer var kommet til ham og shipibo-traditionen i jagten på en naturreligiøs energiindsprøjtning, og at han så i stedet ville sende mig hjem som kristen. Det smilede han også bredt over."

Shamaner og sufi-sheiker med respekt for arven

Denne 'omvej' kan mange formodentlig nikke genkendende til, inklusive fascinationen af 'de andres' religiøsitet og forestillingen om, at der i det fremmede er stærkere og mere spændende ting at hente end i den hjemlige tradition. Ifølge forfatteren er der heller ikke noget forkert eller mærkeligt i, at flere og flere kombinerer eksotisk spiritualitet, selvudvikling og terapi i deres søgen efter et eksistentielt og religiøst ståsted. Men det kræver nok en vis åbenhed at acceptere, når der midt i det eksotiske fremmede dukker en shaman op, under hvis guidning man finder hjem til København som kristen – og med en stor taknemlighed over den arv, man har med sig. Det er dog en vigtig pointe i bogen, at den åbning, der var nødvendig for forfatteren, netop ikke kunne ske uden brug af det 'eksotiske'. Og det er tankevækkende, at den spirituelle erkendelsesproces i dette tilfælde også i høj grad ledes af en shaman, der tilsyneladende har større respekt for kristendommen – og for den enkeltes arv – end forfatteren havde i udgangspunktet.

Jeg har mødt denne respekt også blandt sufi-sheiker inden for den islamiske mystiske tradition, der ofte

har påbudt søgende vesterlændinge med kristen baggrund at få et afklaret forhold til deres kulturelle og religiøse rødder, inden de beslutter sig for eventuelt at tilslutte sig et islamisk mystisk broderskab. Blandt sufierne har jeg i øvrigt også mødt den holdning, som ifølge bogen præger shamanen i Peru: at de spirituelle kræfter ikke er noget, man skal udforske for underholdningens skyld, men er noget (eller nogle), man må lære at omgås for at kunne leve sit 'almindelige' liv i sikkerhed og glæde. Heri ligger både en nøgtern og sober tilgang, men også en erfaring af, at kræfterne i den åndelige verden er reelle og ikke blot skal forstås og omgås som metaforer for psykologiske tilstande, der kan reduceres til ren hjerne kemi...

Sans for shamanisme og salmer

Der er mange og store spørgsmål på spil i bogen, som hver især kunne fortjene omtale. Men i stedet for at gå i detaljer med dem her, vil jeg blot anbefale, at man læser bogen – og gør det med åbenhed over for dens lidt sære blanding af dagbogsnotater, rejsebeskrivelse og essayistiske afsnit om kristendom, shamanisme og psykoterapi. Denne form afspejler ganske fint forfatterens eget ståsted som kristen med sans for både Grundtvigs salmer, Tolkiens eventyr, katolsk tradition, og shamanistiske dyre- og planteånder.

Lars Neudorf: *Stille nat over Amazonas. En beretning om shamanisme og kristendom.* Alfa, 2014. 285 sider.

Hvem sover i båden?

AF MARTIN HERBST
Sognepræst og forfatter

”Jesus gik om bord i en båd, og hans disciple fulgte ham. Da blev der et voldsomt uvejr på søen, så båden skjultes af bølgerne. Men han sov. Og de kom hen og vækkede ham og sagde: »Herre, frels os! Vi går under!« Men han sagde til dem: »Hvorfor er I bange, I lidettroende?« Da rejste han sig og truede ad storm og sø, og det blev helt blikstille. (Matthæusevangeliet 8,23-26)

Gennem historien har man tolket Bibelen med forbavsende frihed og vovemod. I det 12. århundrede udlagde Bernard af Clairvaux's elev Isaac d'Étoiles eksempelvis beretningen om stormen på søen på en bevægende måde.

Ifølge Isaac handler beretningen om åndelig dovenskab (en af de syv dødssynder). Båden med disciplene og den sovende Kristus er et billede på troende, der på grund af falsk sikkerhed har ladet Kristus falde i søvn i deres hjerter. I modsætning til den sædvanlige tolkning er den sovende Kristus et udtryk for den enkeltes ligegyldighed, slaphed og dovenskab. Hvad da med stormen på søen? Hvad repræsenterer den? Også den udsættes for Isaacs kreative tolkning, endda med en dobbelt pointe. På den ene side afspejler stormen Guds kærlige rusk til den åndeligt dovne. Stormen vækker den troende og bevidstgør ham (eller hende) om situationens alvor. På den anden side repræsenterer stormen den bølge af destruktive tanker og følelser, der fødes af den åndelige dovenskab, og som hurtigt kan overmande den troende, så han mister orientering, livskraft og håb. Stormen er altså både positiv og negativ.

Ifølge Isaac er Kristus altid til stede i mennesket. Men dovenskaben bevirker, at vi glemmer det og søger sikkerhed i alt andet end Guds kærlighed. Det udløser en flodbølge af problemer, der kun kan stilnes af Kristus. For kun Guds kærlighed kan skænke os sand fred. Isaac konstaterer, at dovenskaben har invaderet manges hjerter. Ligesom stormen på søen prøver han at ruske sine brødre til besindelse:

”Ve jer, hvis Kristus sover i jer! Vinden vågner, havet vågner, storme og bølger af onde tanker vågner, og tusinder af fristelsens tidevandsbølger oversvømmer jer, hvis Han bare sover i jer...Lad os derfor være årvågne, brødre, lad os frem for alt være årvågne for den åndelige dovenskabs plage!”

Giver Isaacs tolkning mening? Er den for psykologisk, spirituel eller moralsk? Døm selv. Men lad ikke Kristus falde i søvn i dig!

